

DE MENS KAN TEGENWOORDIG OVERAL KOMEN, MAAR NERGENS MEER VERBLIJVEN

Joop Hooring

De tijd, waarin werken (jagen) en wonen plaatsvond in een natuurlijke omgeving, die van ons allen was en in een tempo dat mensen nog niet gespannen deed uitzien naar ontspanning, is verleden. De levenswijze was kleinschalig, de natuurlijke omgeving was: ruim en zonder prikkeldraad. Het terugroepen van dat beeld van weleer in onze hedendaagse samenleving is een ontspannende gedachte, maar het thans willen realiseren en beleven van 'iets van toen' een bijna uitzichtloze inspanning. De levenswijze is 'ekonomisch rendabel' grootschalig en de natuurlijke omgeving is verkleind, verkocht, bestemd, verdeeld en vol prikkeldraad. De ontwikkeling van leefwijze en middelen heeft een ingebouwde tegenstelling zichtbaar gemaakt. De bevolkingstoename en de steeds grotere inspanning voor 'welvaart' bracht de opgejaagde mens in een steeds minder vrij toegankelijk wordende 'gekultiveerde' omgeving. Tegenstellingen geven problemen en leiden in de samenleving tot bestuurlijk ingrijpen, regelen, verbieden, bureaucratie en het 'koesteren van het probleem als arbeidsintensief studie-objekt'. Er is veel belangstelling voor de problemen van mensen, maar voor de mensen met problemen aanmerkelijk minder. De behoefte van mensen aan ontspanning en verandering van omgeving, groeit tegen de verdrukking in.

Wie, als vorm van kleinschalige recreatie, al trekkend door natuur en landschap ziet dat mogelijkheden beperkt en onmogelijkheden legio zijn, komt al snel tot de ontdekking dat de aandacht voor dit 'welzijnsbelang' niet zo groot is. Een welzijnsbehoefte, in natuur en landschap te kunnen rekreëren, middels een sportief, eenvoudig en aangepast medegebruik, wordt steeds meer beperkt door de indeling van onze ruimte in twee hoofdgebieden, nl. produktie-belangen en natuurbescherming. Hoewel de natuurbescherming een noodzaak op zich is, komt wel de leefbaarheid voor mensen door die ruimtelijke tweedeling steeds meer in de verdrukking. Vanouds zijn er ijzersterke wetten die de produktiebelangen zodanig beschermen, dat de noodzaak van wettelijke maatregelen voor bescherming van natuur en milieu werd ingezien en niet uitbleef. Maar wettelijke regelingen, die recht op leefbaarheid erkennen, bevorderen en beschermen wor-

De auteur (midden) loopt met zijn vrouw en burgemeester Jan Schurer van Weststellingwerfde wandelroute door de Lindevallei

den kennelijk—nog—niet nodig geacht. Dat belangen in deze niet zonder meer worden behartigd, mag blijken uit de moeizame procedure, waarmee in Engeland de bekende Pennine Way tot stand is gekomen. Het initiatief tot dit voetpad, dwars door de moerassen naar de Schotse grens, werd tientallen jaren tegengehouden door waterschappen en hoenderjagers. Pas na de komst van de Wet over de toegankelijkheid van het landelijk gebied, kwam er schot in de realisatie.

Kleinschalige recreatie-circuits

Het blijkt dat, nu de behoefte aan kleinschalige recreatie-circuits zoals doorgaande voet-, fiets- en kanoverbindingen groeiende is, deze welzijnsbehoefte van de mens niet of nauwelijks een ruimtelijke afwegingsfactor vormt bij beleidsvoorbereiding en politieke keuzes. Het feit, dat het gebruik en dus de behoefte aan deze circuits toeneemt, kan iedere deelnemer uit eigen ervaring bevestigen. Ook ziet men een toename in het propageren en organiseren van bijv. voet-, fiets- en kano-trektochten of soortgelijke vakantiecampen. Niet alleen in het buitenland en in eigen land, maar ook in de noordelijke provincies is een stijgende belangstelling merkbaar. Ook de dienstverlener op middenstandsnivo speelt in op de behoefte van de trekkende rekreatant. Gespecialiseerde wandel- en fietswinkels ed. bieden een toenemende stroom aan informatie, kaar-

ten en trekkersuitrusting in doelgerichte en aangepaste vorm. Het lijkt voor de hand te liggen dat in vele landelijke gebieden de rustzoekende en milieu-vriendelijke trekker op de kruis- en rustpunten van de circuits een veel middenstandsvriendelijker gast is dan de klanten van de grootschalige en zelfverzorgende recreatiebedrijven.

Het is (de schrijver) gebleken, dat plaatselijke WV's en verenigingen voor dorpsbelangen zich vaak uitspreken voor kleinschalige voorzieningen, maar dat er onvoldoende begrip bestaat bij de gemeentebesturen om deze te beschouwen als schakel in een circuit, waarbij men ontvangt, het eigene biedt en laat passeren. Gemeenten denken te centralistisch, de provincies koördineren, maar voegen niets nieuws toe als bovengemeentelijk beleid en het rijk heeft uitsluitend het oog gericht op het ekonomisch nut van recreatie en toerisme. Dit laatste wordt nog versterkt doordat provincies en gemeenten, gedwongen door de financiële afhankelijkheid, het beleid van het Rijk volgen. Alle uitspraken van lagere overheden ten spijt is er geen prioriteit voor betaalbare recreatie voor de eigen bewoners in de woonomgeving en het medegebruik door de — passerende—kleinschalige rekreatant, maar wordt men meegezogen met het, op grootschaligheid gerichte, rijksbeleid en de belangen van de recreatie-industrie.

Verzwegen gevolgen

De Toeristische Rekreatieve Ontwikkelings Plannen van de provincies en de gemeentelijke navolging met soortgelijke plannen zijn het meest beangstigend door de verzwegen gevolgen. Namelijk een verdere aantasting van natuur en milieu en het negeren van het verdringingseffect op de belangen van de eigen bevolking en het kleinschalig gebruik van natuur en landschap. Mensen, die door de aard van hun kleinschalige activiteiten de natuur en het milieu niet of nauwelijks belasten, mogen er desondanks niet op rekenen dat verboden, veroorzaakt door grootschalige en intensieve druk, voor hen niet zullen gelden.

Het is symptomatisch voor het rijksbeleid dat sinds de opheffing van het ministerie CRM de R van recreatie geheel is verdwenen. De roep van recreatie-ondernemers dat recreatie behartigd moet worden door het ministerie van Economische Zaken is een nog sterkere indicatie.

Waar het begrip recreatie steeds verder verdwijnt uit het zicht van het sociaal-kultureel beleid en zelfs de Tweede Kamer geen eigen vaste commissie voor de recreatie kent, zal het voor de opkomst van de kleinschalige recreatie nog heel wat 'klünen' worden.

Geen touroperators

En waar kleinschalige recreatie veld wint zal een tegenstrijdige ontwikkeling moeten worden voorkomen. Het is nl. niet uitgesloten dat waar de rustzoekende recreant zijn belevingswaarde vindt, ook de tourope-

rators een meer massaal gebruik kunnen veroorzaken. Het is veler (ook schrijver's) ervaring dat met name in de bergen de oorspronkelijke alpinist, samen met het wild, steeds meer naar hogere regionen wordt verdreven, omdat het pretzoekende deel van het toerisme het lagere gebied annexeert en de daar gelegen hutten onbetaalbaar en ongenietbaar maakt. Daarbij komt dat, ook in Nederland, het kleinschalig toerisme zijn technologische ontwikkeling kent, zoals crossfietsen, lichte vliegtuigen, hoovers en alles wat nog voor 'luid en snel' zal worden uitgevonden.

Klünbare drempels

Voor de noordelijke provincies is het een extra nadeel om tot een goed en eigen beleid te komen, omdat het rijksbeleid voor openluchtrecreatie, sterker dan voorheen, zal worden gericht op de randstad. Dat neemt niet weg dat de noordelijke provincies ook potentiële mogelijkheden in zich hebben, die het in positieve zin van de rest van Nederland onderscheidt. Hier kan een ontwikkeling nog worden voorkomen, die leidt tot het gezegde: 'De mens kan tegenwoordig overal komen, maar nergens meer verblijven'.

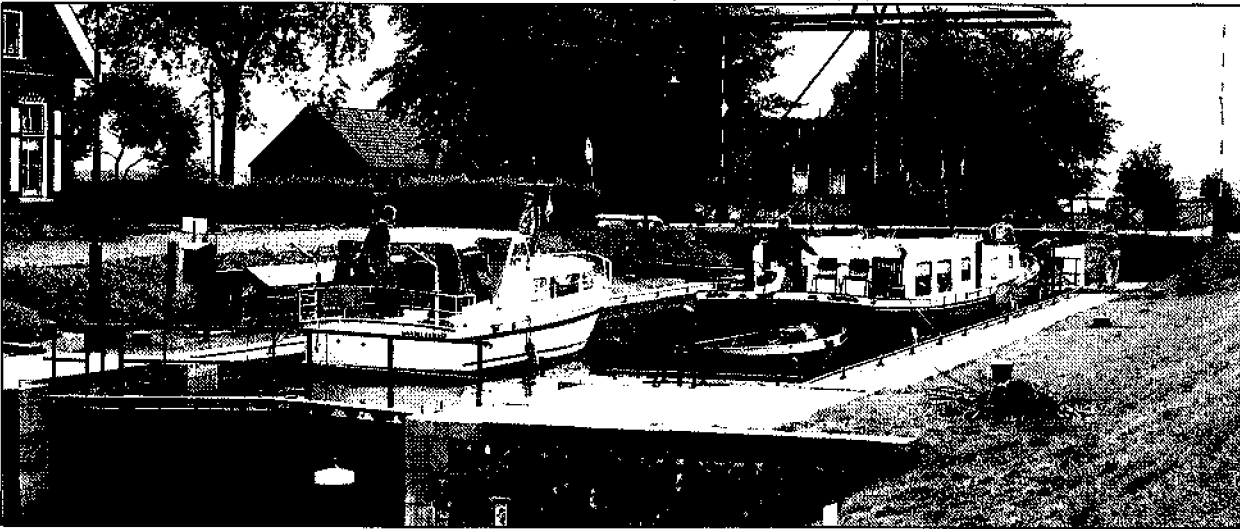
Het is ook zo, dat deze provincies, vooral gezamenlijk, een aantrekkelijk gevarieerd landschap kunnen bieden. Zowel voor de trekker te voet, te water als op de fiets is de afwisseling in het landschap zeer aantrekkelijk. Dat de aard van het landschap en de mate van toegankelijkheid beide in hoge mate bepaald worden door de bodemgesteldheid, spreekt voor zich. De hoge zandgronden zullen zelden natuurlijke drempels vormen voor een zelfzoekende loper of fietser. In de

waterrijke laagveen- en weidegebieden zal de kanovaarder eerder zijn vrijheid beleven. In beide situaties zal het moeten overwinnen van enkele drempels in de doorgaande circuits eerder het ondernemende karakter ondersteunen dan daaraan afbreuk doen. De drempels moeten dan wel voor het bestemde gebruik "klünbaar" zijn.

De mogelijkheden om meer doorgaande circuits te creëren kunnen met name in de klei- en landbouwgebieden bevorderd worden door zoveel mogelijk het recht van overpad voor nog bestaande cultuur-historische paden te handhaven of te herstellen. Deze paden, maar ook de plaatselijk aangelegde rondgaande routes, kunnen samen met bestaande of geplande infrastructuur gekoppeld worden tot doorgaande circuits. Weliswaar verdwijnen er, in ruilverkavelingen of landinrichtingsplannen, meer rechten dan dat er bij komen, toch liggen hier mogelijkheden voor de provincies en gemeenten voor grensoverschrijdende plannen.

Een even verbaasd als bezorgd schrijver van een ingezonden stuk wist te melden dat een gemeenteraad in dezelfde vergadering zowel voet- en fietspaden in de begroting opvoerde, als ook akkoord ging met het opheffen van een prachtig gelegen en veel gebruikt wandelpad. Het medegebruik voor wandelen en fietsen van zeedijken en parallelwegen wordt met name door de eigen bevolking als een recht ervaren en door recreatieve passanten zeer op prijs gesteld. Toch lijkt het soms twijfelachtig of de beherende waterschappen dit algemeen belang willen dienen, en de mensen een wijds blik over Waddenzee en land blijven gunnen.

De turfroule tussen Drenthe en Friesland bij Appelschu

Wandelroute door de Bakkeveenster duinen

Natuur begint met zeekraal, kuituur met prikkeldraad

De Waddenzee en -eilanden passen minder goed in het beeld van de doorgaande circuits. Hier stelt de natuur haar grenzen door eb en vloed. Wie hier toch door wil gaan zal in gezelschap van een goede gids ervaren, dat komende over het wad het eiland naderend, de natuur begint met zeekraal en de kuituur met prikkeldraad. Trekkers en wadlopers hebben mogelijk wel dezelfde belangen bij slechtweer circuits als ze door het weer daartoe gedwongen worden. De makers van kleinschalige voorzieningen kunnen de gestranden opnemen en verwijzen naar de bestaande mogelijkheden in het omliggende gebied. Voor trekkers gelden musea, bezoekerscentra ed. al gauw als het slechtweercircuit. In Friesland is de Aldfaersroute zo'n circuit, vooral als daartoe van openbaar vervoer gebruik kan worden gemaakt. Een verdere mogelijkheid kan gevonden worden in het geplande bezoekerscentrum bij het windmolenpark te Sexbierum. **Aktief** in Friesland is ook de Stichting Lange Afstand Wandelpaden. Er zijn plannen voor doorgaande en aansluitende routes van Lauwersoog naar Vollenhove door N.O.- en Z.O.-Friesland, verlenging van het Zuiderzeepad van Noordoostpolder tot de Afsluitdijk en een pad langs de Waddenzeedijk van Harlingen naar Lauwersoog en doorgaand naar Delfzijl. In het Z.O. van Friesland bestaan initiatieven om aansluiting te zoeken bij de

Drentse voet-, fiets-, ruiter- en huifkarpaden. Er zijn aanwijzingen dat de belangen van de kleine watersport meer aandacht zullen krijgen. Voor de kleine watersport geldt in tegenstelling tot het kleinschalig recreatief gebruik te land, dat het belang via de goed georganiseerde watersportbonden wel een vuist kan maken. Het wateroppervlak is ook vrijer toegankelijk dan het landelijk gebied met veelal aan elkaar tegengestelde gebruiksdoelen.

De kans dat kleinschalige recreatie als niet kommerdeel gerichte vrijetijdsbesteding en natuur- en landschapsbeleving de ruimte krijgt en als maatschappelijk belang wordt aangemerkt, zal sterk worden bepaald door de vuist, die de samenleving voor dit belang wil en kan maken.

Er wordt aangenomen dat de recreatie-behoefte wordt gekenmerkt door veranderingen op het gebied van:

toename vrije tijd, stijgende arbeidsdruk, minder inkomens meer ouderen, vervroegde uitreding, meer maar kortere vakanties in eigen land, vrijetijdsbesteding in de directe woonomgeving
toename sportieve recreatie en toenemende behoefte aan eenvoudige en goedkope voorzieningen.

Drie maal betalen

Hierin zitten nogal wat elementen, die wijzen in de richting van een welzijnsbehoefte en natuurgebonden vrijetijdsbesteding.

Maar voorlopig kan de idealistische mens als eenvoudig belastingbetaler heel realistisch vaststellen dat hij driemaal betaalt, namelijk:

- 1 Via subsidies aan commerciële recreatie-projecten, die hem binden aan economisch nut en niet meer vrije natuur;
- 2 Via subsidies voor aankoop van natuurgebieden, waaruit hij zijn eigen verbanning betaalt;
- 3 Via gemeenschapsgeld om ruimte en rechten in ruilverkavelingen te behouden, die anders door de voortschrijdende absolute gebruiksbestemming verloren gaat.

Om daarna te constateren, dat zijn belang nog niet aan de beurt is.

Er is nog veel te doen, maar gelukkig ook nog veel te beleven.

Voor de echte natuurliefhebber blijft de troostende gedachte, dat hij altijd tot de weinigen zal behoren, dankzij de aantrekkingskracht van het massale vermaak.

Reitdiepdal bij Gannverd

Het deel van het Reitdiep dat op de foto zichtbaar is werd in 1629 op aanraden van de stad Groningen gegraven vanaf de stad naar Schilligeham, even voorbij Gannverd, waar het aanstoot op de uitbundige meanders (bochten) van het natuurlijk gevormde Reitdiep. Gannverd wordt bepaald door de Middeleeuwse kerk, de korenmolen De meeuw, die nog als zodanig dienst doet, het schipperscafé 't Olie Veerhoes en de nauwe schilderachtige straatjes tussen het café en de kerk. De brug oet het Reitdiep werd in 1933 gebouwd. Vóór die tijd moest men hier gebruik maken van een pontje. Ten noordoosten van Gannverd ligt Alinghuizen, vroeger een kloostervoorwerk van het klooster te Aduard.

